

József királyi herceg művének III. kötetét nemcsak azoknak ajánljuk figyelmébe, akik a Karszton 1916-ban vívott véres csaták hű leírását tanulmányozni és ennek alapján ismereteiket bővíteni szándékoznak, hanem mindazoknak is, akik egy kitűnő tollal megírt mű szépségeit élvezni óhajtják. Köszönjük a királyi hercegnek, hogy a magyar nemzetet új művével megajándékozta.

Gabányi János tábornok.

Horváth János : A középkori magyar vers ritmusa. (Berlin, 1928. Voggenreiter kiadása.) *Couvier*-re, a nagynevű francia természettudósra és paleontológusra gondolok, aki a maga idejében egyetlenegy ásatag csontból helyreállított és meghatározott egy ősvilági állatot. Horváth János is maradványokból, romlott szövegű emlékekből határozza meg középkori verseleűnk mivoltát, valósággal paleoritmikát és paleometrikát teremt. A dolog története ugyanis az, hogy a magyar verseleűben idők folyamán több gyakorlat fejlődött. Az egyik az eredeti, nemzeti versé, mely lényegében ma is változatlan, ősi hagyomány (bár valóját elméletben ma sem ismerjük tökéletesen); a másik az idegen formáké, melyek máshonnan kerültek hozzánk s az ősi formákkal erős küzdelmet folytatva kivívták honosságukat; de mint más jövevények is (települők, szavak, szokások) a magyar földön minden külfölditől eltérő magyar sajtáságokat fejlesztettek (magyar jambus, magyar trocheus). A magyar versidom elméletét — némi előzetes kísérletek után: Pálóczi Horváth Ádám, Csokonai, Fogarasi János — Arany állapította meg az élő népdallam útmutatására támaszkodva; ezt rendszeres, tudományos verstanná Négyesy László képezte ki, ezenkívül pedig az idegen formák történetét írta meg. Úgy látszott, hogy a magyar ritmuselmélet s a verstörténet ekképen teljesen le van zárva s legfeljebb részletkérdésekben támadhatnak pótlások és kiegészítések. Legrégibb verseiméleink mivoltát azonban sem Arany verstana, sem a jövevényversek története nem magyarázta meg. Akik velük foglalkoztak, általában darabos, rossz verseknek ítélték, akár a nemzeti és népi eredet szerint vizsgálták, akár a középlelatin formákkal vetették össze; általában nem tartották érdemesnek velük foglalkozni.

Verstörténeti kérdéssé váltak ezek

az elmélet számkivetettjei, mikor e százzad elején Gábor Ignác előbb egy rövidebb tanulmányban, majd egész könyvben (1908) nemcsak a régi emlékek teljes verstani megfejtését hirdette, hanem teljesen új, a magyar ritmust maradéktalanul megmagyarázó elméletet is fedezett föl. Ez a fölfedezés pedig az ó-germán Eddák ritmusának magyar ősi ritmussá való átkeresztelése volt. Nem módszeres, oknyomozó és történeti kutatás útján jutott erre a fölfedezésre, hanem ötletszerű ráeszmélés útján. Körülbelül úgy tett, mint néhai Rajnis József, aki a római költészetet tartva a poézis netovábbjának, a görög-római mértéket ráhúzta a magyar nyelvre, s diadallal kimutatta, hogy még közmondásaink is (itt-ott egy kis igazítással) Horatius módjára, perdülnek. Gábor Ignác a fölfedezők makacs-ságával a maga ötletét minden titkot nyitó kulcsnak nyilvánította s nagyon haragudott, ha másnak más volt a véleménye. De tudjuk a tudományok történetéből, hogy a tévedéseknek is nagy értékük lehet. Így Gábornak is elvitatathatlan érdeme, hogy felszólalásaival hovatovább terjedelmes vitát idézett föl, mintegy kikényszerítette a kérdéssel való foglalkozást, a megoldás keresését s legrégebb verseiméleink ritmusformáinak meghatározását. A legtöbb hozzászóló a Gábor-féle elméletnek csak egy-egy részletével foglalkozott, inkább csak vitába szállt szerzőjével, semmint a kérdéssé alapját vizsgálta s így nem is vihette dülőre a dolgot.

Ekkor Horváth János, aki már előbb a legsúlyosabb érvekkel cáfolta az ó-germán jelmezű ősi magyar ritmust, félrehárítván minden elméletet és magyarázatot, legelején kezdte a kérdés megvizsgálását. Azzal a «tényisztelettel», melyben mesterének, a tudós Aranynak egyik legragyogóbb erényét látja (tudományos névvel *pozitívizmus*), nekifog minden előzetes elméleti elfogultságtól menten a jelenségek pontos leírásához; nem *javit*, nem *helyesbít* rajtuk semmit (rekonstruált szöveggel nem volna jogunk operálni», 57. l.); aztán csoportosítja őket, amint kevés kivétellel a Régi Magyar Költők Tárának I. kötetében, Horváth Cyrill kiadásában találhatók. Ezután következik a magyarázat, mely abban áll, hogy (mint Riedl Frigyes szerette mondani) valatva az adatokat, önmagukat beszélgeti. Jellemző szigorú módszerességére, hogy a nyilvánvaló hibákat, szövegromlásokat se mellőzi, sőt igen gyű-

mölcsoztetón kihasználja őket (pl. a 97. skv. lapokon).

Ilymódon az emlékeket két főcsoportra osztja. Először azokra, melyeknek *független* (autonom), ritmusnemző elve magában a gondolatban s általa a nyelvben van megadva (ilyenek a gyulafehérvári glosszák, a köingsbergi töredékek, a ránkmaradt — talán kereszténnyé vált pogány — babonás néphiedelmeket rejtő ráolvasó versek és imádságok). A másik főcsoportba tartoznak azok, melyeknek nyelvrítmusa *függő*, tehát valami külső, a nyelven kívül álló tényezőtől (zene, tánc, idegen vers) származik. Ezekre példa az ó-magyar Mária-siralom (1300 tájáról) s mint azok a szövegek, melyek a középkori egyházi énekirodalom átköltéséi s vagy pusztán az eredeti szövegre, vagy még inkább a velejáró dalmra támaszkodva, hozzásimultak a középlelatin vers lejtéséhez. Így vannak jambusos, trocheusos és vegyes lejtésű sorok, melyek azonban nem időmértéken, hanem — mint a középlelatin verselés maga is — hangsúlyos nyomatékozáson alapulnak, anélkül, hogy jambusi vagy trocheusi ütemekről lehetne beszélni. Voltaképpen arról van szó, hogy a verssorok tömegében megnyilvánul az a hajlandóság, hogy emelkedő vagy ereszkedő lejtést éreztesen. E lejtésen kívül lényeges a szótagszám s a sornetszet, mely különféle formákat hoz létre.

Az egyházi latin költészet versrendszérének hatása, hogy nemzeti versidomainkat, korábbi — sejtethető — szabad állapotából mai szabályozottságáig fejlesztette. Érintetlen hagyta a kezdetleges magyar nemzeti vers ritmuselvét, csupán bizonyos kötött sorképletekkel és versszakmintákkal gazdagította formakészletét. Más irányban pedig ez a hatás elősegítette a versnek a zenétől való elválását, önállósulását.

Horváth könyvének eredménye tehát középkori verselésünk s ritmikájának teljes tisztázása. Kivétel egynéhány eset, melynek megfejtését a jövőre kell bízni. Legmakacsabbul áll ellen minden magyarozatnak a *Szabács viadala* című históriás ének, melynek ritmikái szerkezete teljesen bizonytalan; különben is némi homály van e maradvány körül. A meg nem fejtett versek körül is Horváth a legszigorúbb tárgyilagossággal jár el; nem erőltet rájuk semmi elméletet, rendszert s ha önmagától nem adódik teljesen kielégítő megfejtés, ezt őszintén megmondja.

A könyv általában a nehéz könyvek

közé tartozik, mint a szerző műveinek legtöbbje. Nehéz tárgyánál fogva, mert új, töretlen utakon jár; új megállapítások, új műszavak, a gondolat kifejtésnek és tárgyalásmódnak új mivolta. Nehéz szerkezeténél fogva is. Horváth ugyanis okfejtésének minden fordulatát, legcsekélyebb lépését is megírja; a bizonyítás és cáfoló mozzanatok mérlegelésében, az adatok szembeállításában, a módszer szigorúan pozitív-induktív menetében semmi hézagot nem tűr; a fejtegetés közben új meg új problémák vetődnek fel, melyeknek megoldására semmi eszközt nem hagy próbálatlan: ezért a könyv zsúfolttá válik, nehezen áttekinthetővé. Ezen nem ségítenek a fejezetek végén lévő összefoglalások sem, mert az eredményeket új szempontok felvetésével, korábban kifejtett érvei megismérlésével annyira körülfonja, hogy megnehezíti a megértést.

De ennek így kell lennie, mert Horváth semmit sem épít más véleményére és eredményeire, hiszen ez volt eddigi gátja a kérdés megfejtésének; hanem maga jár utána gyökeréig s alapjától kezd műve felépítését.

Horváth János műve (a vele egybe tartozó korábbi tanulmányokkal együtt Arany és Négyesy után a harmadik nagy és erős pillér verselméleti irodalmunkban; alapvető és korszakos. Kétségtelenül épen olyan megtermékenyítő lesz verstani, különösen verstörténeti irodalmunkra, mint elődei volt

Tolnai Vilmos.

Szekfű Gyula: Bethlen Gábor. (Kidája a Magyar Szemle Társaság, Bpest, 1929.) Hozzászoktunk már ahhoz, hogy Szekfű minden műve nehéz hadfelvonulás. Előszavában most is pártokról beszél, tudja tehát, hogy háborús területre lép. Méltóságteljes komolysággal csendül ki azután e szinte száraz pátoszkerüléssel írt előszóból a vezető motívum: úgy írni meg, amint történt. Ez minden igazi történetírás lelke és egyúttal önmagában való jutalma, öröme is; ha a hadfelvonulás ezt a szellemet szolgálja, már eleve is igazolva van.

Aránylag kevés az új adat, amellyel Szekfű, saját levéltári kutatásai alapján, Bethlen Gábor történetét gazdagítja; a mult történetírói nemzedék épen Bethlenre vonatkozólag óriási anyaggyűjtő munkát végzett már. Az új ártérsen, a tudós és költő formáló munkáján van itt tehát a hangsúly. Csak-